

Fallselva renner ut av Trevatna her ved Trevasdammen i nordvest, og inn i Randsfjorden ved Mølla i Holmen. Det er et elveløp på ca. 5 kilometer i krok og sving, med fosser, fløyter, kulper og demninger, og med en høydeforskjell på 244 meter. Halvannen kilometer nedenfor utløpet får den tilløp av en stor bekk som heter Sedøla.

BETYDNING

Fallselva har hatt stor betydning i bygda. Bosetting, husholdning, rekreasjon, fiske, men aller mest som kilde for kraft og frakt. Det store fallet og fossene ga energi til vasshjul og turbiner. Den ga tidlig kraft til sager og gårdskverner og ble senere grunnlaget for industrien som vokste fram, med to fabrikker og ei bygdemølle: Land Træsliperi & Papfabrik (1872-1963), Skrankefoss Træsliperi (1910-1962) og Holmen Mølle (1908-1960).

Tømmerfløtingen (brøtningen) var i gamle dager en 14 dagers årlig begivenhet rett etter isløsningen, fra Trevatna til Randsfjorden. Men nettopp fallet og topografien gjorde Fallselva til ei vanskelig fløtningseelv der den slynger og stuper seg først nordover, så vestover, så sørover og deretter vestover igjen til den når fjorden omtrent loddrett nedenfor utløpet.

Vaser og floker medførte vanskelig og farefullt opprydningsarbeid, samtidig som tømmerstokken fikk mye "juling". Det ble sagt at de så ut som "barberkoster" innen de var fremme. Lands Træsliperi (fra 1872) nedla mye arbeid i utbedring av elveleiet. "Gulv" av tømmer ble lagt på utsatte steder. Likeens forbygningmurer for å unngå at elva "løp til skogs". Fortsatt ser vi rester av dette i dag!

Fellesfløteforeningen (stiftet 1884) fulgte opp arbeidet og gjorde i 1884/85 et iherdig forsøk på å skape ei god fløtningseelv. Utsprengingen av Felloppen og Bergefossen er et eksempel på dette! Men resultatet svarte ikke til forventningene, og i 1901 bygde Fellesfløteforeningen ei tømmerrenne fra Vassendlandet til Randsfjorden ved Vold. (Se post 2)

TREVASSDAMMEN

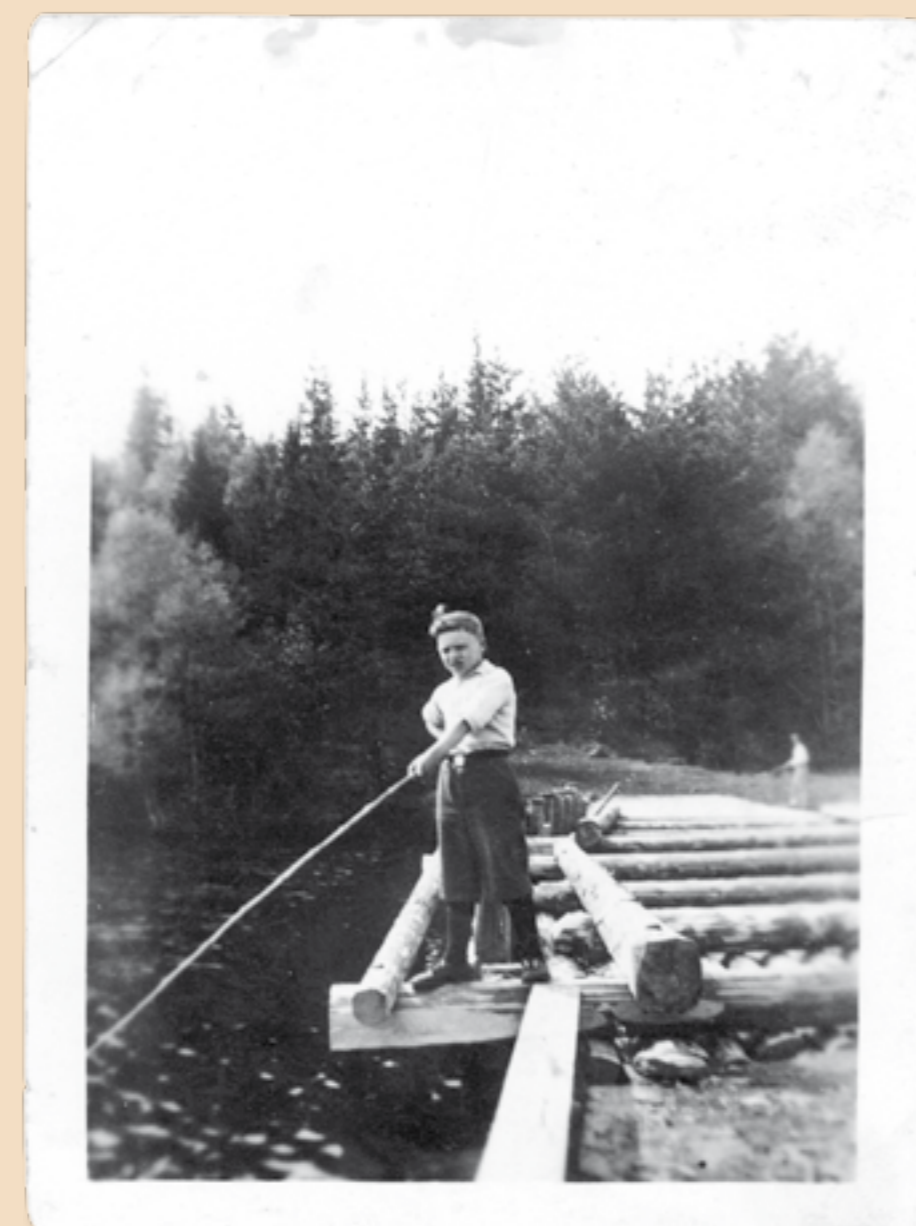
Trevatna er regulert med demning i nordvest. Reguleringshøyden er 3,3 meter, med et magasin på 11,8 millioner kubikkmeter. Trevasdammen ble bygd i 1872 og fornyet i 1878, 1884 og 1926. Denne gamle tredemningen ble i 1965 modernisert i betong og utstyrt med nye tappeluker. I 1986 ble sidedemningen østenfor ("gamledammen") ombygd til fyllingsdemning. Dette for å motstå en eventuell "tusenårsflom". I flere år har ei flytemyr vært forankret her.

Det er her ved demningen at Trevatna har sitt eneste utløp, nemlig Fallselva, som bokstavelig talt skulle bli den store kraftkilden i bygda.

Livet langs Fallselva

TUSENÅRSSTEDET I SØNDRE LAND

Søndre Land kommunes tusenårssted er en kultursti langs Fallselva. Dette ble vedtatt i kommunestyret 21. juni 1999. Stien informerer om liv og virksomhet langs elva, med hovedvekt på industrihistoria. Opplysningene om "Livet langs Fallselva" er samlet, bearbejdet og forfattet av Bjørn Erik Edvardsen, som sier: "Dagen i dag kjenner bare det nye. Gjennom vandringen tilbake, oppdager vi endringene. Derfor trenger vi en kultursti." Stien ble offisielt åpnet 23. juni 2001.

Fiske på oversiden av Trevasdammen. Trevasdammen var en yndet fiske- og sosial møteplass for i tiden. Ørretbestanden var god og det ble tatt mang en "rugg" både på oversiden og nedsiden av dammen. Om høsten var det et godt fluefiske av sik på nedsiden."

Foto utlånt av Roar Larsen

Som veiviser langs stien har vi valgt logoen til Lands Træsliperi. En stor L og en tømmerstokk symboliserer bygda og råstoffet, samme symbol som vi har i vårt kommunevåpen. Som stokken har to ender, var driften avhengig av to parter, nemlig skogeieren og arbeideren.

Fallselva har sannsynligvis vært den viktigste kraftkilden i Søndre Land!

FOSSENE I FALLSELVA

Øvre del, fra Trevatna til Skrankefoss fløyta, fallhøyden er 83 m

- A1 Sagfossene
- A2 Skrankefoss
- A3 Hellefoss
- A4 Krokfoss

Midtre del, fra Skrankefoss til Lands Træsliperi, fallhøyden er 64 m

- A5 Felloppen

Nedre del, fra Lands Træsliperi til Mølleinntak, fallhøyden er 81 m

- A6 Fallsfossen
- A7 Kattfoss
- A8 Kvernhusfoss
- A9 Bergefoss
- A10 Eidsfoss

Fra mølleinntak til mølla, fallhøyden er 16 m

- A11 Møllefallet

DEMNINGER LANGS FALLSELVA I DAG

- B1 Trevasdammen - reguleringsdemning for Trevatna, bygd 1872
- B2 Linneruddammen - inntaksdemning for kraft til Skrankefoss Træsliperi, bygd 1910
- B3 Torgerdammen - tømmerdemningen ved Skrankefoss Træsliperi, bygd 1910
- B4 "Inntekten" - inntaksdemning for kraft til Lands Træsliperi, bygd 1924
- B5 Veadammen - tømmerdemning ved Lands Træsliperi, bygd ca 1880, utbedret i 1924 og i 1965

FLØYTER I FALLSELVA

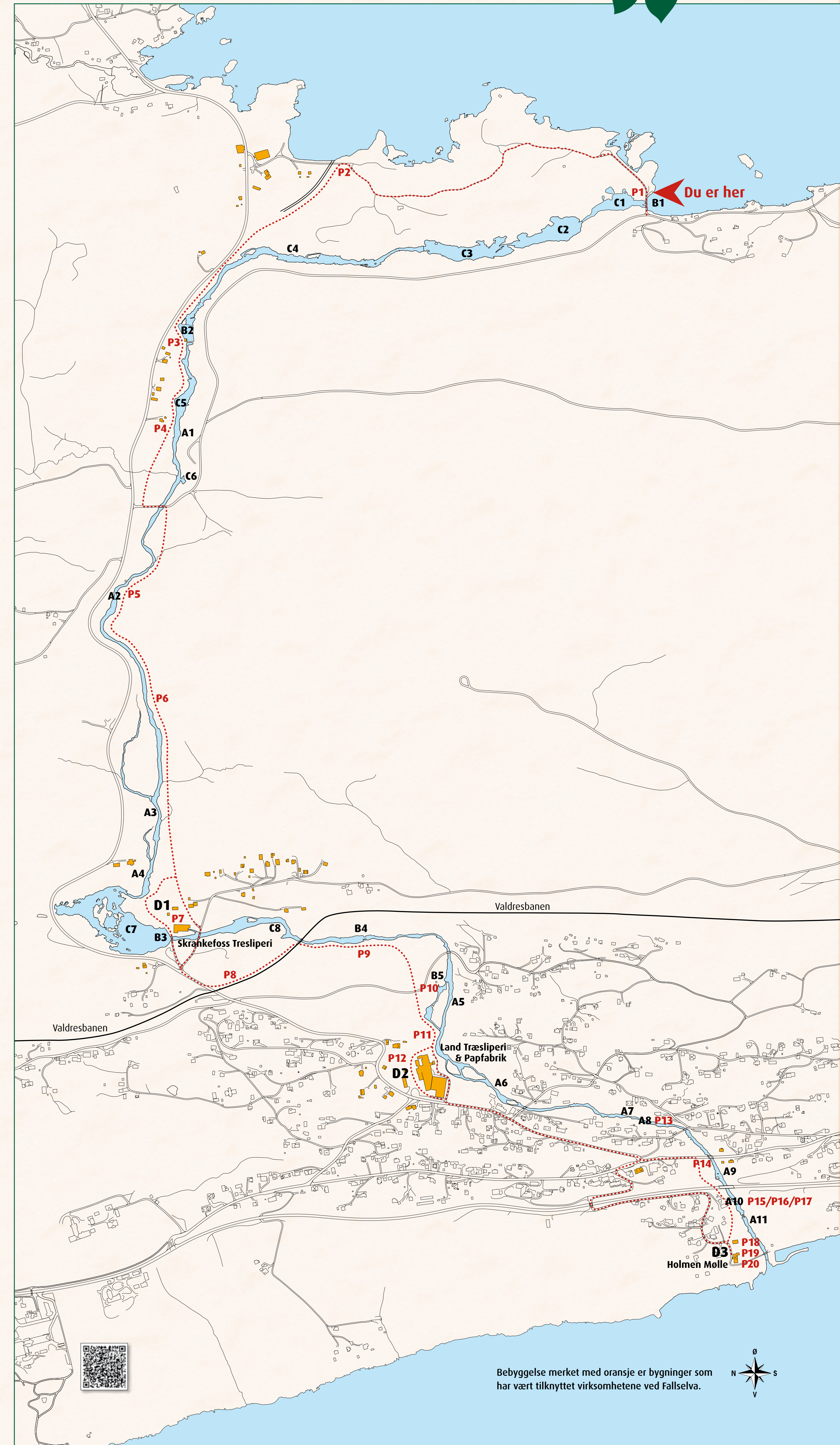
- C1 Damfløyta - nedenfor Trevasdammen
- C2 Midtbrøttet - mellom Damfløyta og Langfløyta
- C3 Langfløyta - nedenfor Midtbrøttet
- C4 Vassendfløyta - vest for Vassendlandet
- C5 Svendsrudfløyta - inntak til gammel sag
- C6 Sedølsfløyta - ved utløpet av Sedøla
- C7 Skrankefossfløyta - tømmerdam Skrankefoss
- C8 Perstuefløyta - mellom Skrankefoss og Inntekten

BEDRIFTER VED FALLSELVA

- D1 A/S Skrankefoss Træsliperi (1910-1962)
- D2 A/S Lands Træsliperi & Papfabrik (1872-1963)
- D3 Holmen Mølle (1908-1960)

OVERSIKT OVER POSTENE

- Post 1 Fallselva
- Post 2 Trevatna, renna og Kanaldammen
- Post 3 Linneruddammen
- Post 4 Saga
- Post 5 Høgskranken
- Post 6 Trerenna
- Post 7 A/S Skrankefoss Træsliperi
- Post 8 Lagerhuset
- Post 9 "Inntekten"
- Post 10 Veadammen
- Post 11 Felloppen
- Post 12 A/S Lands Træsliperi & Papfabrik
- Post 13 Kvernhusfossen
- Post 14 Midtelva
- Post 15 Eidsfoss
- Post 16 Mølle dammen
- Post 17 Midthuset
- Post 18 Holmen Mølle
- Post 19 Planlagt turbinmølle
- Post 20 Holmen anno 1964 (vertikalfoto)

Byggelse merket med oransje er bygninger som har vært tilknyttet virksomhetene ved Fallselva.